

אושויץ, הפרוטוקולים של-

שני דינים-וחשבונות מפורטים על הרצח במחנה אושוויץ, שהתבססו על מידע שמסרו ארבעה אסירים שנמלטו מן המחנה באביב 1944.

ב- 7 באפריל 1944 החלו שני יהודים מסלובקיה שהיו אסירים באושויץ, רודולף ורבה (ולטר רוזנברג) ואלפרד וצלר, בסיועה של המחתרת באושויץ, בהכנות לבריחה מן המחנה. חברי המחתרת הכינו להם מקום מסתור במרווח של ערימת עצים שהיתה מונחת מעבר להיקף הפנימי של המחנה. כדי לבלבל את הכלבים, שברור היה שיישלחו לחפש אחריהם, פיזרו חברי המחתרת טבק רוסי חריף טבול בבנזין. שלושה ימים ושני לילות המתינו ורבה ווצלר במחבוא עד גמר החיפושים אחריהם, ואז נמלטו לעבר סלובקיה.

כעבור שבועיים הגיעו השניים לז'לינה (Zilina) שבסלובקיה ונפגשו שם עם ארווין שטיינר, נציג 'מרכז היהודים' בסלובקיה. אחרי ששמע את שסיפרו השניים התקשר שטיינר עם סניף המרכז בברטיסלבה ושוחח בטלפון עם אוסקר קרסננסקי. קרסננסקי סידר מיד רשיון לעצמו לנסוע לז'לינה, שמע את עדותם של שני הנמלטים מאושויץ ועל סמך העדות כתב דין-וחשבון בן 30 עמודים, הוא הפרוטוקולים. מתוארת בהם דרך הפעולה של המחנה, ניתנים בהם אומדן סטטיסטי של מספר היהודים שנרצחו באושויץ (כ- 1,750,000) וכן אזהרה, כי נעשות הכנות לרצוח כ- 800,000 יהודים מהונגריה ו- 3,000 יהודים מצ'כיה ששישה חודשים לפני-כן הובאו מטרזינשטט.

בברטיסלבה הועברו הפרוטוקולים לידי הרב מיכאל דב ויסמנדל, איש 'קבוצת העבודה'. דין-וחשבון נוסף מסרו עוד שני נמלטים, צ'סלב מורדוביץ' וארנשוט רוזין, שב- 27 במאי 1944 ברחו מאושויץ וב- 6 ביוני הגיעו לסלובקיה. הם נפגשו עם קרסננסקי והוסיפו מידע עדכני יותר על אושוויץ. בין השאר סיפרו השניים על בואם של כ- 3,000 יהודים מיוון ועל רציחתם, וכן על התחלת רציחתם של יהודים מהונגריה, ש- 90% מהם נרצחו מיד בהגיעם לאושויץ. המידע שמסרו השניים צורף לדין-וחשבון הראשון.

הנסיגות להבריה את הפרוטוקולים אל מחוץ לסלובקיה מהם שהצליחו ומהם שנכשלו. תחילה ניסתה 'קבוצת העבודה' להעביר את הפרוטוקולים לקושטא (איסטנבול) באמצעות שליח שנחשב למהימן. ואולם, במקום שימסור את הפרוטוקולים לידי ועד ההצלה בקושטא של הסוכנות היהודית, מסרם השליח כנראה לידי הגסטפו בבודפשט. הרב וייסמנדל ניסה אפוא להשתמש בקשריו עם יהודים אורתודוקסים בשווייץ כדי להעביר את הפרוטוקולים למערב. תחילה לא הצליח הדבר, אך ב- 16 במאי 1944 העבירה 'קבוצת העבודה' מסר והוא הגיע ליצחק שטרנבוך, נציג ועד ההצלה של אגדת הרבנים בארצות-הברית בשווייץ. המסר היה נוסח מקוצר של הפרוטוקולים, וקרא לבעלות-הברית להפציץ את מחנה ההשמדה באושויץ ואת מסילות הברזל המוליכות אליו. נוסף לכך הוצע בשדר שתישלח

אזהרה להונגריה לבל תתיר גירוש עוד יהודים, שיפורסם ברבים דבר הרצח באושוויץ, שהצלב האדום יורשה לבקר במחנה ושיישלח כסף לסייע בהצלת יהודי הונגריה. הפרוטוקולים הופצו בקרב אישי מפתח בברטיסלובה, בתקווה שבסופו של דבר יגיעו לעולם החופשי. ב- 28 באפריל 1944, בעת ביקורו של רז'ה ישראל קסטנר בברטיסלובה, מסרו לו קרסננסקי ואוסקר נוימן, חבר 'קבוצת העבודה', עותק של הדין-וחשבון של ורבה-וצלר. נראה שקסטנר הביא עמו את העותק לבודפשט, אך לא פירסמו מחשש שהמידע עלול לשבש את המשא-ומתן בין מנהיגים יהודים ובין הנאצים בדבר הצלת יהודים. באמצע מאי שלח וייסמנדל עותק של הפרוטוקול גם לפלפ פרוידיגר, מנהיג ועד ההצלה של האורתודוקסים בבודפשט, והזהיר אותו במפורש כי הנאצים עומדים לפתוח בהשמדת יהודי הונגריה. בעדותו במשפט איכמן מסר פרוידיגר, שהוא העביר את המידע לידי היוזנרט המרכזי של יהודי הונגריה (Zsido Tanacs) בבודפשט, לידי אנג'לו רוטה, הנונציו (שגריר) של האפיפיור, ולידי עוצר הונגריה מיקלוש הורטי. עותק של הפרוטוקולים נמסר גם למיופה-הכוח של האפיפיור בברטיסלובה, מונסיניור ג'וזפה בורציו, וב- 22 במאי שלח בורציו את העותק לרומא. אין יודעים אימתי הגיע העותק לוטיקן, אך התאריכים על ההערות שבו הם מיום 22 ומיום 25 באוקטובר 1944. אחרי בואם של שני הנמלטים האחרים מאושוויץ, מורדוביץ ורוזין, נשלח למערב העותק המורחב של הפרוטוקולים. ב- 13 ביוני 1944 קיבל דוקטור ירומיר קופצקי, נציג ממשלת צ'כוסלובקיה בגולה בז'נווה, את העותק מידי שליח של 'קבוצת העבודה'. קופצקי מסר על כך לגרהרט ריגנר (ראה ריגנר, מברק), איש הקונגרס היהודי העולמי, והלה שיגר סיכום של הדין-וחשבון ומכתב נלווה של קופצקי לאליזבת ויסקמן בצירות בריטניה בברן. היא העבירה את המידע לאלן דלס, ראש הביון האמריקני בשווייץ, דלס העבירו לנציג ארצות-הברית בשווייץ רוזול מקללנד, והלה שלחו ב- 16 ביוני למשרד החוץ בווישינגטון. זמן קצר אחר-כך קיבלו גם אחרים את הפרוטוקולים. ב- 18 ביוני שידר שירות השידור הבריטי בי.בי.סי. כמה פרטים מתוך הפרוטוקולים, וב- 23 ביוני קיבלו גם השוודים את הפרוטוקולים. משהגיעו הפרוטוקולים למערב ומשהופץ המידע הכלול בהם, התבררה לעולם החופשי מהותו האמיתית של מחנה אושוויץ.